

הרב צבי ויינמן

ח"כ פרופ' אבנר שאקי

חקיקה דתית - בעד ונגד

ראשי פרקים

א. הרב צבי ויינמן - טוען רבני / חקיקה דתית - נגד

1. ההשתתפות בבחירות
2. ממוני הציבור צריכים להיות יראי שמים
3. להחלטות הכנסת - אין תוקף
4. מחירה של החקיקה הדתית
5. החקיקה הדתית - הצטעצעות ופירכוס

ב. ח"כ פרופ' אבנר שאקי / חקיקה דתית - בעד

1. פיצול יהודי למדינה
2. ההלכה אינה הופכת לחילונית בחקיקה
3. כל חקיקה נובעת מהצורך בכפיה
4. פירותיה של החקיקה הדתית

א. הרב צבי ויינמן - טוען רבני / חקיקה דתית - נגד

1. ההשתתפות בבחירות

הדיון על חקיקה דתית מניח ביסודו שעל היהדות הדתית לקחת חלק בבית המחוקקים, ורשותו או חובתו של אדם דתי להשתתף בבחירות לבית זה, הן כבוחרים והן כנבחרים. הנחת יסוד זו עצמה יש מקום לערער עליה. הרב א"י ולדנברג בספרו הלכות מדינה דן בשאלה זו, והעלה את איסור ההתחברות לרשע, וסיכם נושא זה באומרו שהוא טעון הכרעה על ידי גאוני תורה. אך באמת לא נידונה שאלה זו מעולם לא במועצת הרבנות הראשית ולא במועצת גדולי התורה. גם אם נמצא חתימות של גדולי תורה על כרוז הקורא להשתתף בבחירות, זה אינו נחשב לדיון. וכבר פסקו האחרונים (רח"ע גרודזניסקי בשנת תרצט; שו"ת פנים במשפט סי' ז; תשובות מהרש"ך ח"ב סי' קט; שו"ת תורת חסד סי' לא) שאין תוקף של רוב אלא כשנשאו ונתנו ביחד בנושא, ולא מועילה החתמה על החלטה לתת לה תוקף של פס"ד.

2. ממוני הציבור צריכים להיות יראי שמים

אף לו היו נבחרים לכנסת אנשים חרדים, שומרי תורה ומצוות, יש מקום לאסור בעצם הקמת גוף דימוקרטי שבאופן תיאורטי יכול להחליט החלטות נגד התורה. מה גם שהכנסת כפי שהיא כיום מורכבת ברוב רובה מאנשים שאינם יראי שמים. זהו בודאי נגד מש"כ הרמב"ם בהלי מלכים פ"א ה"ז "וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן המינוין שבישראל", וכן פסק הרמ"א בשו"ע חו"מ

לז, כב שטובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים הרי הם כדיינים ואסור להושיב ביניהם מי שפסול לדון משום רשעה. וכן כתב רבי אברהם בן הרמב"ם לגבי מנוי ראש הגולה שצריך שיהיה נכנע למשפט התורה. ובחכמת אדם סי' קנז כתב כן לגבי מינוי הממונה על הצדקה. וראה עוד במרדכי ב"ב פ"ק, שצריך אדם חשוב וירא שמים לפי הדור. ובשו"ת המבי"ט ח"א סי' פד כתב: טובי העיר שהם ראשי העיר בחכמה ויראת חטא.

כמו כן יש בעייתיות בהימצאותן של נשים, ולהבדיל נוכרים, בבית המחוקקים הישראלי.

3. להחלטות הכנסת - אין תוקף

להחלטות הכנסת חסרה גם הסכמתו של אדם חשוב, כפי שנדרש בגמ' ב"ב. בענין זה מצטטים שלא כהוגן ובאופן מקוטע את דברי הראי"ה קוק במשפט-כהן סי' קמד (עמ' שלו), שבזמן שאין מלך חוזרות זכויות המשפטים ליד האומה בכללה. משמיטים את המשפט הנוסף בדברי הרב קוק שכתב (עמ' שלח) שמנהיג האומה המתמנה ע"פ דעת הכלל ודעת ב"ד הוא שעומד במקום מלך. ועדיין לא התיר הרב קוק בכך הכרעה שלא ע"פ אותם קריטריונים שמנינו לעיל: הכרעה ע"י יראי שמים ומי שאינם פסולים לדון משום רשעה.

אם לדון על תוקף החוקים מצד תקנות קהל, כבר קבע הרב הראשי, הרב מרדכי אליהו במאמרו בתחומין ג' עמ' 242 שלחוקי הכנסת אין תוקף של תקנות קהל ממש. ונוסף על כך דברי החזון-איש בסנהדרין סי' טו שאף טובי העם אינם רשאים לקבל על עצמם חוקי העמים, ואם קיבלו אין בהסכמתם ממש.

ובהיות שכן, כל מי שפונה לכנסת בבקשה ובדרישה שיחוקקו חוקים דתיים, הרי הוא לוקה בחוסר יושר והגינות: הוא מבקש חקיקת חוק שהוא בעצמו יודע שאף לכשיחקק אין בו כל ערך הלכתי, ואין הוא מחייב אותו.

4. מחירה של החקיקה הדתית

כשכבר מצליחים בהבאת חוק דתי לידי חקיקה, הרי שהדבר כרוך בתשלום ובתמורה במטבע קשה ביותר. אנו נאלצים לוותר בעצם החוק, שהופך להיות מקוטע ולא שלם. אנו נאלצים להסכים בשתיקה לחוקים ומעשים אחרים הנוגדים את חוקי התורה. הדבר פסול גם מבחינה טקטית: אנו נותנים לציבור החילוני הרגשה שהם כביכול עושים עמנו טובה בהסכימם לחקיקה דתית.

בעת הדיון בחוק הנשואין והגירושין הודה ד"ר זרח ורהפטיג שהגישו לכנסת שהוא פרי פשרה. בו ביום שנחקק חוק השיפוט בבתי דין רבניים (טו באלול תשיג) נזקקו חברי הכנסת הדתיים להסכים לחוק השירות הלאומי, וזאת נגד דעת הרבנות הראשית (עובדה זו, ורבות כמותה, מוכיחות שהמציאות היא אינה כמו שכתבו בשמו של הרב הראשי הר"א שפירא שהנציגים הדתיים שואלים פי רבנים ... - תחומין ג' עמ' 238).

רבנים ראשיים ודיינים נבחרים ע"י גוף שברובו אינו בהכרח דתי. הדיינים נשבעים אמנם אמונים רק למדינה ולא לחוקיה (שלא כשופטים הנשבעים אמונים גם לחוקי המדינה), אך כל שבועה היא על דעת המשביע, וזה בודאי שמוזהה את המדינה, שלה נשבעים אמונים, עם חוקיה. בין חוקים אלו מופיעים חוקי ירושת הבת והאשה, חוק גיוס נשים וחוק שויון הזכויות המבטל דין פירות נכסי מלוג.

בגלל שדיינים ורבנים מופקדים על חוק הנישואין והגירושין מכח השלטון שהוא חילוני, הרי שכיום אנו מנועים מרישום פסולי חיתון ברשימות כפי שנהגו בעבר לפני התערבות היועץ המשפטי לממשלה. למשל, אם פסולו של אדם מתגלה תוך כדי דיון בבית הדין, כשהוא לא צד בדיון, אסור לרשום עובדה זו עליו ועל משפחתו. שר הדתות נתן הוראה מפורשת לא לרשום ממזרים ברשימות פסולי החיתון. בתי המשפט החילוניים הם הקובעים מיהו יהודי ובענין אבהות. בית הדין הרבני אינו רשאי אפילו להזמין לדיון מי שנחשד בעיניו שרימה ושיקר בעת הופיעו בדיון לפניו, בענין מעמדו האישי. רישומי הנישואין - תפקיד רגיש ואחראי ביותר - ממונים על ידי שר הדתות, גורם ממשלתי שאינו בהכרח דתי, וכבר היה בעבר חילוני. למעשה מכירה המדינה בנישואי קפריסין ומכסיקו.

מי שטוען שהעדר חוק הנישואין והגירושין היה עלול להביא לידי פילוג בעם מתעלם מכך שפילוג זה כבר קיים. במצב השורר כיום חייב כל הנושא אשה לבדוק באילן יוחסיה עד שלושה דורות לאחור, שהרי אי אפשר לסמוך על כל רישום של יוחסין. מאידך גיסא דוקא חקיקה דתית מעין זו מרבה פילוג ושנאה בין היהדות הדתית לבין היהדות החילונית, וגורם רק לשנאת הדת.

במקרים רבים לאחר שהושקעו מאמצים עליונים להבאת חוק דתי לאישור הכנסת מושמים כל המאמצים לאל במציאת דרכים לעקיפתו. למשל, לאחר כל הרעש סביב חוק ההפלות, מתבצעות כיום כל אותן הפלות אסורות תחת מסווה הסעיף הנפשי. חוק הכשרות אינו מבוצע, וכאשר מתלונן משגיח על הפרעה במילוי תפקידו (נטילת תעודת כשרות כוזבת) עונה המשטרה שיש בכך חוסר ענין ציבורי.

כשמכנים פעולה זו בשם חקיקה דתית יש בכך כפירה. לא רק שבכך מניחים שיש חקיקה לא דתית, ונוטלים שם שמם מחוקי שכירות דירות, מסים וכדומה, שבאמת הם חוקים דתיים ככל השאר, אלא שבכך משמיטים את היסוד ההלכתי מהחוק והופכים אותו לחוק אזרחי חילוני. ד"ר זרח ורהפטיג, אדריכל התקיקה הדתית, הודה בכך בעצמו בהביעו בכנסת את התנגדותו להצעת החוק שבן חייב לכבד את הוריו. לדבריו הופכים בכך את חוק סיני לחוק עובר.

גם כאשר חוק דתי מתקבל במלואו, כשהוא מגיע לידי פסיקה וביצוע נערמים עליו דברי פרשנות המועתקים מחוקים נוכריים, וזאת בעקר מתוך חוסר ידיעת ההלכה מצד השופטים החילוניים. כך קרה למשל לחוק המעניק מזונות לילדים על פי אמות המידה של החוק האישי, שהוא במלים אחרות: חוקי ההלכה. יתר על כן: כיון שכל התקנות הנוגעות לדיני הראיות ולסדרי הדין - קבלת עדות מעד אחד, מפסול, מאשה וכדו' - חלות גם על חוק שהוראותיו המהותיות הן ע"פ "דיני תורה", עוקרים מהם כל אלמנט הלכתי.

5. החקיקה הדתית - הצטעצעות ופירכוס

המניע לכל ענין החקיקה הדתית הוא הרצון לשוות למדינת ישראל דמות של מדינה יהודית. עוד בשנת תרצ"ו החליטה מועצת גדולי התורה, שבין המסכימים לה היו הגר"ח גרודזינסקי ור"א וסרמן זצ"ל "שקיומה של מדינה יהודית אפשרי רק אם חוקת התורה מוכרת בתור החוקה היסודית של המדינה, ושלטון התורה מוכר בהנהגתה. מבלי שתעמוד על יסודות התורה וחוקיה יש בכך התכחשות למקור ישראל, שלילת מהותו וצבינו של עמנו וחתימה תחת יסודות קיומו. מדינה כזו אי"א שתקרא בשם מדינה יהודית."

מדינת ישראל אינה הופכת למדינה יהודית כשהיא מצטעצעת בחוקים שמוחדרים אליהם בכח אלמנטים או ביטויים תורניים. הכנסת הביטוי "שלוחו של אדם כמותו" לחוק השליחות אינו אלא בבחינת פירכוס הכלה. והרי גם כלה אין מפרכסים אלא רק פעם אחת בחייה. האם חוק הנישואין והגירושין מאפיין בדוקא מדינה יהודית? הרי גם בתקופה העותומנית ניתנה אוטונומיה לבתי הדין הרבניים!! חוק השבות מעניק זכות של יהודי למי שעל פי ההלכה אינו יהודי. חוק השבת כלל אינו חוק שבת אלא חוק שעות העבודה והמנוחה. הוא אוסר העסקת אדם בשבת אך אינו אוסר על עבודתו. כל מה שיש בחוק זה הוא אנטי הלכתי: הוא מאפשר לפקיד לקבוע שמותרת העסקה ועבודה בשבת. נאמר "הווה מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה" (אבות ב,א). בתחיקה דתית יש הפסד לתורה, ליהדות הדתית וגם לכלל המדינה.

ב. ח"כ פרופ' אבנר שאקי / חקיקה דתית - בעד

1. פרצוף יהודי למדינה

ימי הויכוח על התחיקה הדתית הם כימי המדינה ואף למעלה מזאת. מי שהכריע בזכות התחיקה הכריע שזו הדרך לקירוב רחוקים בהדרגה ובדרכי נועם. בעיקר עמד בפניו הצורך לתת פרהסיא יהודית למדינה. באמצעות חוקים אלו - חוק הנישואין והגירושין, חוק השבות, חוק שעות העבודה והמנוחה, חוק מניעת אונאה בכשרות, חוק איסור מכירת חמץ בפומבי, חוק איסור הפצת חזיר וכדו' - ניתן פרצוף יהודי למדינתנו. כשיהודי אוכל חמץ בראש חוצות יש בכך חרפה. זה מפסיק להיות ענין שבינו לבין קונו - בענין זה איננו מתערבים - אלא בינו לבין אומתו, בינו לבין שכניו.

נכון שהתמונה עדיין פגומה, ככל טענותיו של הרב ויינמן, אך האם בגלל זאת עלינו להרים את ידינו לחלוטין? אדרבא, עלינו לחזק ולהתחזק. אם רצוננו להשליט את המשפט העברי לאורך כל הדרך, ואין לנו הכח והאפשרות להשתלט על הכל, עלינו לכבוש קטע אחר קטע. "כל המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא" - אפילו אם אי אפשר להציל עולם מלא, עדיין יש ערך רב בהצלת נפש אחת.

2. ההלכה אינה הופכת לחילונית בחקיקתה

נטען כי במהלך דרך החקיקה, הופכת החקיקה הדתית להיות חילונית ביסודה - זוהי טענה פורמלית בלבד. למעשה, ללא חקיקה כזו אי אפשר היה לקדם מאומה במדינה. על מנת להיות ריאלי יש צורך לקבל את הגיבוי מהמדינה. אין הדבר פוגם בחלק ההלכתי של החוק. וכי יהודי דתי נושא אשה, או רב בישראל משיא אשה מכח חוק הכנסת? הוא עושה זאת מכח דת משה וישראל. ומאידך גיסא, אילו לא חוק הנישואין והגירושין היה העם מתפלג לשנים, שסע שאין לו איחוי. אתחלתא דגאולה בודאי שלא תהיה כאן, אלא אות וסימן לחורבן. הצד השני של תחיקה דתית לא יכול להיות ויתור מכל וכל והרמת ידים, אלא - כפי שהציע פרופ' ישעיהו ליבוביץ בויכוח שניהל עמי לפני כשלוש שנים באוניברסיטת תל-אביב - הכרזת מלחמה על הציבור החילוני. זה בודאי שאינו פתרון. זוהי שנאת חנם. זוהי שואה.

3. כל חקיקה נובעת מהצורך בכפיה

נטען שדוקא תחיקה דתית גורמת לפילוג ולשנאה. וכי יש לך חוק שאינו גורם לשנאה ולהתנגדות? האם כל אחד בעם מסכים לכל חוקי המיסוי והמכס? ביסוד כל חוק מונח הצורך לכפותו על הציבור, שהרי האזרח הפשוט בהפקירא נחא ליה. האם משום כך ויתרה איזו מדינה או חברה על התקנת חוקים? היה מי שהציע שבשל זאת נוותר על

חקיקה ונסתפק בהכרזות ובהצהרות, למשל, על הכיעור שבאכילת חמץ בפסח בריש כל גלי. שוכחים שבלא חקיקה וכפיה אין כל ערך להכרזות ולהצהרות.

אין זה נכון שהדיין כפוף לחוקים, ואפילו לאלו שמתוכם המנוגדים לדין תורה. החוק הישראלי קובע שאין על דיין מרות בענייני שפיטה זולתי **הדין שעל פיו הוא דן**. וזאת לעומת **השופט** שכלפיו נקבע שאין עליו מרות בענייני שפיטה זולתי **החוק**. לדיין נקבע קריטריון סובייקטיבי למרות החלה עליו. בעת התנגשות בין חוק אזרחי לבין חוק דתי סמכותו היא לנהוג על פי מצפונו הדתי.

4. פירותיה של החקיקה הדתית

אמת טוען הרב ויינמן שבדיקת יוחסין צריכה להיעשות גם במצבנו הנוכחי לאחר חקיקה דתית. אולם הבדל עצום יש בין בדיקה זו הנעשית בחשאי ובצנעה לבין בדיקה כזו שהיתה נעשית ללא חוק הנישואין והגירושין. אז היתה כל בדיקה כזו נעשית במהומה וברעש, ומתוך מריבה ופילוג.

לחקיקה הדתית פירות משלה. וכי מילתא זוטרתא היא שאלפי חיילים מכניסים מדי יום לפיהם אך ורק מאכלים כשרים. וכשח"ו יש תקלה בנושא זה אין זו אלא אשמת המשגיחים והרבנים הממונים על הדבר. החוק הוא שאיפשר דבר גדול זה. איך אפשר לאמר איפוא שתחיקה דתית יש בה רק הפסד ולא רווח?

הבקורת בכללה היא מוצדקת, אבל עדיין אין לחקיקה הדתית תחליף. זהו הפתרון הפרגמטי ביותר. ועד שנגיע לפתרון מושלם עוד יותר יהיה עלינו להעמיק בתורה, לקרב רחוקים ולהחזירם בתשובה ולהרחיב את מעגלי היהדות הדתית, עד שממילא תהיה התורה לחוקתנו.